

Pirita tee 1, Tallinn

Teostajad: Ehituskonstrueerimise ja Katsetuste OÜ, Maksu- ja Tolliamet, Tallinna Tehnikaülikool, Tallinna Ülikooli ökoloogia keskus
Tellija: Tallinna Linnaplaneerimise Amet, Muinsuskaitseamet

„RUSSALKA“ MONUMENDI UURINGUD

Eero Kangor

2016. a suvel korrastas Tallinna Keslinna Valitsus „Russalka“ monumendi ning selle käigus sai täpsustada monumendi ehituslugu ja konstruktsioone. Siinne artikkel on tänuavaldus lahkunud Hardi Toomingale (1966–2016), kes juhtis monumendi korrastamist.

Juba kevadel 2016 saadi Peterburi Venemaa Föderaalsetest Sõjalaevastiku Arhiivist monumendi graniitosa ja vundamendi 1901.–1902. a originaaljoonised. Nende põhjal oletas Tallinna Tehnikaülikooli professor Karl Õiger, et monumendi südamik on keskelt, graniitplokkide vahelt tühi. Kui hüpotees oleks saanud kinnitust, tulnuks vuukide taastamisel rakendada plaanitust erinevat tehnoloogiat. Monumendi stabiilsuse tagamine oli oluline seepärast, et Tallinna linn kavandab „Russalka“ ristmikkude sadamaalaga ühendavat Reidi teed.

Peterburist saadud joonised ei andnud infot selle kohta, kuidas on monumendi skulptuur graniitosa külge kinnitatud. Röntgeni- ja georadariuringutega selgitati,

et skulptuuri mõlemast jalast lähtub vähemalt üks vertikaalsuunaline kinnitusvarras, mis on kinnitatud umbes ühe meetri sügavusel graniitsambas horisontaalse plaadi külge. Endoskoopia ja betooniuuringud näitasid, et monumendi südamik on täidetud väga tugeva seguga.

Skulptuuri korrosioonitase oli selle vanust arvestades ootuspärane, kuid üllatusi pakkus materjali koostis. Selgus, et inglikuju on valmistatud messingust, mitte pronksist, nagu oli seni arvatud. Nende kahe materjali erinevus tuleb kõige paremini esile pjedestaalil asuva bareljeefi juures. Teises maailmasõjas sai monument mürsukillu tabamuse ja 1945. a valmistas Paul Horma uue bareljeefi, mingil põhjusel aga messinguga asemel pronksist. Bareljeefi pärja alumist osa ei asendatud, see on uuest bareljeefist hoopis siledama pinnaga. Tänu siledusele ongi messing väliskulptuuride jaoks sobivam materjal.

Skulptuuri lähemal vaatlusel tuvastati, et see koosneb vähemalt tosinast osast, ning endoskoopia näitas, et need on omavahel ühendatud metallpoltidega.

Siinkohal olgu esitatud monumendi täpsustatud ehituslugu.

1901. a juulis alustatud monumendi graniitosa ehitamine võttis aega terve aasta. Kõige ülemisse graniitplokkki puuriti varraste jaoks augud ja vardad kinnitati ploki alaosas asuva metallplaadi külge. Pjedestaali viimane graniitplokk pandi paika 14. juulil 1902 ja selle tühemikud täideti ülalt tugeva seguga. Nädal hiljem kinnitati inglikuju alumise osa külge ülejäänud osad, mis ühendati omavahel poltidega. 23. juulil, kui mälestussammast austasid oma kohalviibimisega keiser Nikolai II ja suurvürst kindral-admiral Aleksei Aleksandrovitš, oli monument peaaegu valmis, kuigi tellingud olid veel eemaldamata. Monument avati pidulikult 7. septembril 1902.

Kui enne oli arvatud, et monumenti ümbritsevad laternad asendati vaasidega 1960. aastatel, siis nüüd on teada, et seda tehti palju varem. Vene Mereministeeriumi egiidi all rajatud „Russalka“ läks Eesti Vabariigis Kohtu- ja Siseministeeriumi valdusse ning võeti 1925. a ühe esimese mälestusmärgina riikliku kaitse alla. Ministeerium ei olnud monumendi hooldamisest eriti huvitatud ning pärast pikki vaidlusi Tallinna linnaga jäi see viimase mureks. 1930. aastate lõpul olid monumenti ümbritsevad laternad sedavõrd halvas seisus, et need asendati 1939. a vaasidega. Laternad rekonstrueeriti Andres Sildre jooniste järgi 2005. a.

(1)

(1) Monument enne konserveerimist 2016. a. Foto Eero Kangor